په کاڼو کې غمې

هیله مجله: څلورم کال ، دويمه ګڼه، پرله پسې ګڼه شلمه، ۲۰۰۰ م کال
مرکه:اسماعیل یون

یوه یوه نیمه لسیزه وړاندې پښتو یوه داسې ژبه وه چې له نویو بربښنايیزو پرمختیاوو او کمپیوټري خوړلنیو نه بې برخې وه، خو ځینو ځوانو افغان کمپیوټرپوهانو او په تېره بیا ځوان او تکړه کمپیوټر پوه ښاغلي نوررحمان لېوال د خپلو زرګونو ساعتونو ذهني او فزیکي کار په پایله کې پښتو له کمپیوټر سره داسې غاړه غړۍ کړه چې ان تصور یې هم نه شو کېدای. اوس د دوی د کمپیوټري پروګرامونو له مخې پښتو ژبې ته اکثره هغه اسانتیاوې شته چې د نړۍ ډېرې وتلې او بډایه ژبې یې لري. د همدغو اسانتیاوو له کبله اوس په پښتو ژبه ګڼ شمېر مجلې، کتابونه او نورې خپرونې چاپېږي. پښتو ژبې او افغان ولس ته دا اسانتیاوې او برې په وړیا ډول تر لاسه شوي نه دي، بلکې د څو تنو د زیات زیار اوکړاو پایله ده. ښاغلی لېوال ددغو هڅندویانو له مخکښانو او سرغندویانو څخه دی.
ښاغلی لېوال یو سمونپال، ټولنیز، سمونچار، سوله پال، فرهنګپال او پرمخیال شخص دی، د خپلې ټولنې په هر دردوغم دردمن او خوږمن دی، کله چې له لېوال صیب سره څوك پر ټولنیزو مسایلو ګړېږي، نو فکر کوي چې لېوال صیب یو کمپیوټرپوه نه، بلکې یو ټولنپوه دی. د ټولنې لپاره د دوی هر علمي کار ډېر ګټور دی. د ټولنې په هر ډګر کې که د لېوال صیب په شان نور لېوالان پیداشي نو بې له کوم شکه به د ټولنې هره برخه ډېرې بریاوې تر لاسه کړي.
څرنګه چې لېوال په ډېر کم عمر کې د ټولنې د خدمت لپاره ډېرو سترو کارونو ته اوږه ورکړې نو د زیاتې ستاینې او یادونې وړ دی. د هیلې مجلې په دې ګڼه کې مو ښاغلی لېوال ګړولی او دلته یې مرکه په ګډه لولو.

لېوال صیب هیله ده ترهر څه لومړی درنو لوستونکو ته خپل ځان وروپېژنئ؟

زه د افغانستان د لوګر ولایت اوسېدونکی یم او تېر 17 کاله مې په پېښور کې د نورو هېوادوالو په څېر په هجرت کې تېر کړي، ډېرې سړې تودې مې لیدلي، د هجرت په لومړیو کلونو کې مې څو کاله د مجاهدینو په څو دفترونو کې کله یو او کله بل کې وړې دندې درلودې، وروسته مې بیا د ملګروملتو د روغتیا له نړیوالې ادارې سره او په پای کې د خپل کاروبار تر پیله وړاندې د ملګروملتو له پرمختیایي ادارې سره کار کاوه. په دغه لړ کې مې د افغان معیوبینو ټولنې او یو څه نورو افغاني غیردولتي ادارو سره همکاري کړې ده، د خپل کار په اوږدو کې مې ډېرو غونډو، سیمینارونو او ننداړتونو کې برخه اخیستې. استرلیا، کاناډا، انګلستان، مراکش، سینګاپور، دوبۍ، تایلنډ او ایران ته مې لنډ سفرونه هم ورسره کړي، ډېرې ښې او بدې خاطرې ورڅخه لرم، له ښو څخه یې د نوموړو هېوادونو پرمختګ او ښکلا ده او له بدو څخه یې زموږ له هېوادوالو سره د ډېرو هېوادونو زورزیاتی دی.

څنګه دې وکولای شول د کمپیوټر پېچلې او پر مختللې نړۍ ته لار پیدا کړې؟

زما نوښتګر کسان او د هغوی نوښتونه تل خوښ وي او د هغو څېړنه او معلومات راته تل په زړه پورې وي، دغه مې یوه مشغولا هم ده. ما لومړی ټایپستي زده کړې وه، د دې لپاره چې ماموریت پیدا کړم ، د دفتر لپاره ماته د ټایپستي زده کول غوره په نظر راغلل، هغه و چې ما په ایران کې د ټایپستي یو کورس په داسې وخت کې ووایه چې د ورځې به مې مزدوري کوله او ماښام به کورس ته تلم، ستر کړاو په کې دا و چې د ایران حکومت افغانان په تعلیمي، صحي، خوراکي او دولتي ادارو کې له کار او ګډون څخه بېخي منع کړي وو، او که څوك به په دغو ادارو کې ګیر شول د اسلام کلا له لارې به یې روسانو ته ورسپارل.

هغه وخت به خلکو ویل او ما به په ځینو خپرونو کې لوستل چې نن سبا کمپیوټر د ټایپ لپاره کارېږي چې ډېر دقیق او ډېر ګړندی دی، هغه و چې زه په دې لټه کې شوم چې کمپیوټر زده کړم، بیا مې په اسلام اباد کې د عربانو وروڼو په مرسته یو درې میاشتنی کورس ولوست اودا له

نوورڅخه د کمپیوټر په برخه کې زما لومړنۍ او وروستنۍ زده کړه ده. یون صیب! کمپیوټر سره له دې چې ماشین دی یو ښوونکی هم دی، له کمپیوټر او د هغه له هر پروګرام سره ډېر بشپړ کتابونه او مرستندویه اسانتیاوې وي چې د کمپیوټر او د هغه پروګرام په زده کړه کې بشپړه مرسته کوي او که هر څوك له دغو کتابونو او مرستندویو پروګرامونو څخه کار واخلي نو استاد ته ډېره کمه اړتیا پېښېږي. ما چې هر څه کړي هغه مې له کتابونو او کمپیوټر څخه په خپله زده کړي، هر څوك چې کمپیوټر زده کوي، زما لارښوونه ورته دا ده چې لومړی دې ځان ته کمپیوټر واخلي او بیا هر پروګرام چې زده کوي د هغه له کتابونو او د کمپیوټر له مرستې څخه دې کار واخلي.

یوازې مینې دې کار ته راکاږلی یې او که استعداد دې هم په همدې برخه کې درسره ملګرتیا کړې ده؟

زما په اند هر کارله یوې غوښتنې څخه پیلېږي چې مینه، رښتینولي او اخلاص ورسره مل شي نو بریالیتوب یې مقدر شي، او که الله تعالی ج چاته غوره استعداد هم ورکړی وي نو بیا خو یې بریالیتوبونه په انتظار وي، زه له خدای پاك ج څخه ډېر شکر ادا کوم چې پر ما یې ډېره لورونه کړې ده، خو زما په اند که هرکار په مینه، رښتینولي او بیا بیا هڅه تر سره شي نو د ډېرو دنیاوي کارونو ترسره کول هېڅ ګران نه دي. دا زما تګلار ده چې زه د خپلې ټولنې د ربړو په کمولو کې خپله ونډه واخلم، له کمپیوټر او عصري تکنالوژۍ سره زما مینه نه شته، خو زما مینه د خپلو هېوادوالو له خوشحالۍ، سوکالۍ او د هېواد له ابادۍ سره ده، نو لکه څنګه چې کمپیوټر د وخت او زمونږ د ټولنې مهمه اړتیا او غوښتنه وه، نو دغې غوښتنې زه دې ته وهڅولوم چې کمپیوټر پګښتو کړم، او خدای پاك (ج) دې مونږ ته وس راکړي چې خپلې ټولې ستونزې اواري کړو.

د پښتو ورډپرفیکټ پروګرام د پرانیستنې ورځ 1994 م کال، غونډه کېښناغلی تڼیوال، غروال او راج ولي شاه خټک، کوټوال او نور

کله چې له نن نه یوه لسیزه مخکې به مې د کمپیوټرخپلو هممسلکو سره دا خبره شریکوله چې کمپیوټر ته باید پښتو پروګرامونه جوړکړو، هغوی به ویل: "په امریکا کې په زرګونو خلك پگر یوه پروګرام کار کوي، په ملیونونو ډالر لګوي، او تاسې یې یوازې کوئ، او په خندا به یې وویل دا ناشونې ده" لکه څنګه چې ما مخکې وویل که هر څوك په خپله غوښتنه کې رښتینی وي او په مینه کار وکړي نو ډېر ناشوني کارونه ترسره کولای شي.

د پښتو ویډوز 95پروګرام د پرانیستنې ورځ 1998 م کال

تر اوسه پورې دې څومره او کوم کوم پروګرامونه پښتو کړي دي؟

ما له 1989 کال نه راپه دې خوا د کمپیوټر د پښتو کولو هلې ځلې پیل کړي. پر 1993 کال مو په لومړي ځل په نړۍ کې د هغه وخت تر ټولو غوره پروګرام ورډپرفیکټ 5.1 پښتو ته واړاوه او پښتو لیکل په کې تر انګرېزۍ هم ښه وشول. ځکه چې دغه پروګرام په انګرېزۍ کې په اکثره چاپندیو (پرنټرو) په بېلابېلو اندازو چاپ نه شوکولای، خو پښتو په هرچاپندي تر یو زر پاینټه پورې چاپ وکړ، یانې د پښتو یو خط په یو زر اندازو کې چاپ شو او دغې یوې اندازې په اته ډوله بڼه بدلوله چې هر خط اته زره خطه شو. په دې ډول 18 خطونو 18000 ډولونه راکړل. بیا مو د خدای تعالی (ج) په مرسته له څلورو کلونو خواریو وروسته وینډوز 95 پښتو ته واړاوله. د یادونې وړ ده چې وینډوز 95 د ټولې نړۍ په سلو کې 90 کمپیوټروالا کاروي او بیا مو پرله پسې وینډوز 98 پښتو کړه او د خدای تعالی ډېر ډېر شکر دی چې سږ کال مو له انګرېزي وینډوز سره یو ځای وینډوز 2زره هم جوړه کړه، د دې مطلب دا دی چې په دغه کار کې مونږ له امریکایانو سره یو شان شوو. همدارنګه مو د پښتو ځینو نورو پروګرامونو لکه یونیورس او یونیورسلوږډ ته هم پښتو خطونه جوړکړي دي.

د پښتو الفبې معیاري کولو غونډه 1999 م کال، د اسیاسافټ له خوا چې په لومړي ځل پښتو له کمپیوټر څخه پر تلویزیون ونښودل شوه

د پښتو پروګرامونو په جوړولو کې موږ له پښتو معيارونو او نړيوالو کمپيوټري معيارونو يا ستندړډونو لکه "يونيکوډ"، چې په کمپيوټر کې د ژبو معيار دی کار څخه اخيستی. همدارنګه موږ د افغان معياري (پښتو\دري) ليکمن يا کيبورډ معيار، د پښتو تورو د جوړولو معيار او نور ورته کارونه کړي، هيله ده چې نور افغان کمپيوټر پوهان ورڅخه کار واخلي.

د خدای تعالی ج شکر دی اوس پښتو په هغو پروګرامونو ليکل کېږي، طرح کېږي او ځېرل کېږي چې د نړۍ عصري ژبې لکه انګريزي ورباندې ليکل کېږي. اوس کمپيوټر ته پښتو او انګريزي هيڅ توپير نه لري، هر سړی چې په پښتو پوهېږي، نو ان شاالله چې هغه ته به په کمپيوټر د پښتو ليکلو ربړه نوره نه وي او بله دا چې پښتو په کمپيوټر کې اوس د سيمې له نورو ژبو نه ډېره مخکې ده، نورې ژبې يوازې په کمپيوټر ليکل کېږي او په پښتو کې ټول هغه څه کېږي چې خلکو به انګريزۍ ته اختصاصول.

د مايکروسافټ کمپنۍ له خوا نباغلي لېوال ته ستاينليک.

د څښتن تعالی ج په برکت اوس زموږ پروګرامونه په هېواد کې او له هېواد څخه بهر په ټوله نړۍ کې د پښتو، دري او اردو ليکلو لپاره کارېږي، چې په هره برخه کې خلک ترې کار اخيستلای شي، زموږ پښتو وينډوز سيستم له وينډوز سره سره افيس 4.3، افيس 95، 97 او 2000 پروګرامونه لکه ورډ، ايکسل، پاورفينټ، اکسيس، کورلډرا، "اوټلوک ايکسپريس" او داسې نور ډېر پروګرامونه پښتو ته اړوي. تر ټولو غوره خبره دا ده چې له مايکروسافټ کمپنۍ سره موږ د عربي وينډوز 2000، افيس 2000 او انټرنټ ايکسپلورر 5 کې ډېره مرسته کړې وه چې هغوی ډېره ستايلې او د مايکروسافټ په ويبپاڼه کې له موږ څخه مننه هم شوې. دغه شان د ايران او پاکستان کمپيوټر پوهانو هم زموږ کارونه ستايلي. پر1990 کال د پاکستان ساينس فاونډېشن او د ملګرو ملتو د يوې پروژې له خوا په پېښور کې د کمپيوټر او د هغه د پروګرامونو په نندارتون کې موږ ته لومړۍ جايزه راکړل شوه.

تاسو چې په پښتو ژبه د کمپيوټر د پروګرامونو را اړول پيل کړل، تر تاسو د مخه بهير يا هغه کار چې په دې برخه کې شوی څنګه ارزوئ؟

د لېوال ننداريځی کې د نندارچيانو ګڼه ګونه چې د پښتو پروګرام په ليد و خوشې خرګندوي.

ما له 1989 ميلادي کال څخه، چې د ځانګړي کمپيوټر (يا پرسونل کمپيوټر) لسيزه ورته وايي را په دېخوا د کمپيوټر د پښتو کولو هلې ځلې پيل کړې، او زما يقين دی چې نورو ډېرو پښتنو به ډېرې هلې ځلې کړې وي، او ډېرو نورو ته سخته اړتيا ده، خو تر ما د مخه په خپرونو کې چې د کومو هېوادوالو يادونه شوې، هغه ډاکټر عبدالقادر ودان دی چې د ټول پښتون مجلې د 1990 کال په دويمه ګڼه کې ورسره مرکه شوې، د پښتو پر کمپيوټري کولو يې پيل کړی و، خو څه پيداوار يې بازار ته نه دي راويستي، ما ورته دوه درې ځله ليک استولی خو ځواب يې نه دی راکړی چې ده څه کړي دي. همدارنګه ګاما کمپنۍ په امريکا کې د "املس" پروګرام چې د پښتو ترڅنګ ډېرې نورې نړيوالې ژبې په کې وې د 1990 کال په شاوخوا کې راوويست، چې د يوه ساده ليک ليکلو لپاره و، همدارنګه په دغو وختو کې د "يونې ورسل ورډ" پروګرام هم بلې امريکايي کمپنۍ ګ راوويست، چې املس ته ورته دی. دغه د "ډاس" زمانه وه، خوچې کله مايکروسافټ وينډوز راغله او کمپيوټرونه تېز شول نو د ډاس په پروګرامونو د کمپيوټر د کاروونکو مينه نه ماتېده، بيا دوه درې کاله وروسته ګاما کمپنۍ د يونيورس په نوم پروګرام راوويست، چې په وينډوز 3.1 کې کار کوي، موږ دغه پروګرام ته هم د پښتو څو نوې ليکبڼې (فنتونه) ور جوړې کړې، همدارنګه په جرمني کې چا ورته يو څو پښتو ليکبڼې جوړې کړې دي، دغو پروګرامونو د پښتو ليکنو اړتياوې نه شوې پوره کولای، نو موږ په دغه وخت کې ورډپرفيکټ 5.1 پښتو ته واړاوه، چې څه نا څه له وينډوز نه کم نه دی، او د هغه وخت غوښتنې يې پوره کړې. د يادونې وړ ده چې ځينو ورو کمپيوټرچيانو زموږ د پښتو ورډپرفيکټ او په جرمني کې جوړوشويو ليکبڼو په باب وخت پر وخت د ځان ښودنې لپاره ځينو خلکو ته ويلي چې دا پروګرام موږ پښتو کړی دی.

د وينډوز په راتلو سره ټولو کمپنيو منډه پيل کړه چې داسې پروګرامونه جوړ کړي چې ټوله وينډوز په يوه او بله ژبه کار وکړي، مايکروسافټ خپله وينډوز ټولو اروپايي ژبو ته واړوله او بيا يې عربي هم راوويستله او نورې هغه ژبې يې چې د بازار له مخې لږ ګټې وې په وينډوز کې ورګډې نه کړې.

د ډاس لپاره ډېر پروګرامونه جوړ شول چې د ژوند په هراړخ کې یې مرسته کوله،خو کمپیوټر پر یو وخت یوازې یو پروګرام چلولای شو او له یوه پروګرام څخه بل ته د کار شویو موادو وړل راوړل ډېر ګران کار و. نو وینډوز پر یوه وخت په ډېرو پروګرامونو کې کار وکړای شو او د پروګرامونو تر منځ د شوي کار وړل راوړل اسانه شول. نوپه دغه وخت کې ګاما کمپنۍ ګ "یوني ټایپ" پروګرام راوویست، دوی هڅه کوله چې ټولې هغه ژبې چې د مایکروسافټ کمپنۍ پروګرامونه یې نه لیکي د دوی یوني ټایپ یې په وینډوز کې ولیکي، چې اصلي متن به په یوني ټایپ کې ټایپېده او د وینډوز په بل پروګرام کې به اچول کېده، که څه هم د دوی هڅې د ځینو اروپایي ژبو لپاره بریالۍ وې، خو په پښتو کې یې ستر کړاو دا و چې یو لین به په یوه ځل لیکل کېده، سمونه، لوېدل او کوچني کېدل به په کې نه کېدل. نو دا هغه وخت دی چې موږ "د اسیاسافټ پښتو سیستم د ویندوز 3.1 او وینډوز 95 لپاره" راوویست. چې وینډوز 95 او د هغې یو زیات شمېر پروګرامونه یې په بشپړ ډول پښتو کړل.

د کمپیوټر پروګرامونه هم پر ډولونو ویشل شوي، د مثال په ډول "ورډ" د لیکلو لپاره یو پروګرام دی او "ایکسل" د شمېر یا حساب کتاب لپاره دی. زموږ د هلو ځلو په لړ کې بنستیز یا "ډیټابیز" پروګرامونه؛ وړانیز یا "پریزنټېشن" پروګرامونه؛ د انټرنټ لټنیز یا "انټرنټ براوسر" پروګرامونه؛ خپریز یا "ورډپروسیسنګ" پروګرامونه، چلیز یا "اپریټینګ سیستم" پروګرامونه؛ برېښنالیك او ویبپاڼو یا "اېمېل او ویبپېج" پروګرامونه، جالیز یا "نیټورك اینګ" پروګرامونه پښتو شول.

خو لکه څنګه چې ما مخکې وویل موږ ته ډېر نور کارکول په کار دي، زه هیله کوم چې زما نور پښتانه ورونه به زموږ کارونه یو ځل بیا له سره نه کوي، او پر هغو به دعوه هم نه کوي، او نوي پروګرامونه به جوړ کړي. اوس موږ په ای بي ایم کمپیوټر کې په وینډوز 98 او 2زره کې پښتو په بشپړ ډول دننه کړې او چې کومې نیمګړتیاوې لرې هغه وخت پر وخت سموو. زما هیله ده چې زما پښتانه هممسلکي به زموږ له کړي کار څخه کار واخلي او لاندې کارونه به ورباندې وکړي:

پښتو لوستل په کمپیوټر یانې دا چې کمپیوټر پښتو ولولي.
پښتو سکېن کول یا لیکل شوی متن له ټایپ کولو څخه پرته کمپیوټر ته وړل.
پښتو ویبپاڼې جوړول.
د ټولو پښتو پروګرامونو ترمنځ د لیکل شوي متن وړل او راوړل، یانې زموږ د پروګرامونو، ایملس، یونیورس، یونیورسل ورډ، یوني ټایپ، ګلوبل رایټر، انپېج او داسې نورو پروګرامونو ترمنځ د لیکل شوي متن وړل راوړل .
په جاوا کې پښتو لیکل
په یونېکس کې پښتو لیکل او لوستل.
همدارنګه موږ او بي بي سي میکنتاش ته هم یو څه کار کړی او نور کار ته ډېره اړتیا ده.

د خوشحالۍ زېری دا دی چې زموږ د پروګرامونو په مرسته زموږ د کمپیوټر ژبې لکه "ویژول بیسیك، او "ویژول سي ++ " کې پښتو پروګرامونه په داسې اسانۍ جوړېدی شي لکه څنګه چې انګرېزي ته جوړېږي.

دا ستاسو یو شعار دی " هېڅ شی باید وړیا ورنه کړای شي، ځکه چې ارزښت یې کمېږي" په تجارتي برخه کې خو ستا شعار سم دی، خو فرهنګي کار یو څه قرباني هم غواړي ما نا دا چې د ولس د هڅونې او ویښتیا لپاره باید یو څه مالي او مانیزه قرباني هم ورکړو، تاسو تر کومه بریده قربانۍ ته حاضر یئ؟

"هېڅ شی باید وړیا ورنه کړای شي" څخه زما مقصد دا نه دی چې موږ ټول عمر یوازې په ګټې پسې وګرځو، بلکې مقصد مې دا دی چې موږ پر خپل ځان متکي شو، نه د نورو په مرستو، که زه خپل پروګرامونه وړیا ورکړم، نو زما په خیال زه به یې یوازې زرو پښتنو ته ورسوم او که زرو پښتنو زما پروګرامونه واخیستل نو زه به یې نورو یو ملیون پښتنو ته د رسولو جوګه شم؟ د رحمان بابا څه خوندور شعر دی:

د دلبرو صـــدقې لــــره یې غواړم
هسې نه چې په دنیا پسې زهیر یم

یون صیب! په نړۍ کې چې کومو ولسونو وده کړې هغه یې په دې نه ده کړې چې ګټې یو لېوال او یا کوم بل.... صیب په کې پیدا شوی، چا پروګرامونه جوړ کړي، وړیا یې ورکړي او چا "هیله" غونډې مجله د زره په وینو لیکلې او بیا یې د هغې د چاپ لپاره لګښت اود نورو چارو په لټون پسې لالهانده شوی دی. که هر څوك هر چاته هر څومره شیان وړیا ورکړي بیا به هم هغه موږ نه شي. یو شعر دی:

نه په عــمــر مړېده شته نه په مال
نه په مينه څوك مړېږي نه په سوال

پرمختلليو ولسونو ګډه ملګرتيا او راکړه ورکړه کړې، دغه راکړه ورکړه د دوه اړخيز درناوي سبب شوې، يو کار يوکړي يو بل کړی، هغه يې د سوداګريزو اصلو پر بنا سره شريك کړي او ستري ستري کمپنۍګ تري جوړې شوې چې نن سبا نړۍ چلوي. تاسو به هرومرو د "ستري لوبې" په باره کې لوستلي وي، نن سبا هغه پنځه سوه کمپنۍ نړۍ چلوي، چې پيداواريې د نړۍ په هر هېواد کې خرڅګېږي، د امريکا مشر کلنټن يوازې خبرې کوي، خو کار د امريکا کمپنۍ کوي، چې د خپلو ځانګړو ګټو لپاره د نړۍ په ګوټ ګوټ کې ډول ډول ستونزې را ولاړوي.

نو مطلب دا که چېرې موږ خپله هره لاسته راوړنه چې په ډېره قربانۍ او زيار مو لاسته راوړې وي په وړيا ډول د يوه ځل لپاره ټولنې ته وړاندې کړو، نو که دغه اړتيا موږ ته بيا بيا راپېښه شي بيا به څه کوو؟ زه دا قضاوت لوستونکو ته پرېږدم چې موږ ته څه په کار دي. د ساري په توګه زما تل ستاسې او ځينو نورو ليکوالو سره همدا بحث وي چې ياره دا مجلې او کتابونه وړيا مه ورکوئ ځکه چې که وړيا ورکړای شي، کېدی شي بې قدره خلکو ته هم په لاس ورشي، نو هغوی يې په قدر نه پوهېږي، ځکه چې د زرو په قدر زرګر پوهېږي، خوکه زرګر پيدا شي نو خدای پاك ج خپله ورته زر پيدا کوي.

که موږ سوکال او خوشحال ژوند او ښېرازه هېواد غواړو، نو ټول راز مو پرځان باندې په متکي کېدو کې پټ دی، نه په وړيا وېشلو او وړيا ترلاسه کولو کې!

خپله فکر وکړئ تر څو پورې به يو څو تنه قرباني ورکوي او تاسې ته به د کارونو لپاره پيسې رالېږي، فرض کړه که هغوی پيسې راونه لېږي نو دلته به د خپرونو بهير سقوط شي، ښه دا ده چې موږ د ګټې او لګښت ترمنځ يو انډول وساتو، خير دی هغه څوك چې اقتصاد يې ډېر کمزوری وي، هغو ته دې په ټيټ قيمت وړاندې شي خو د وړيا ورکړې مخالف يم. تر کومه ځايه چې د قربانۍ خبره ده، ښه دا ده چې موږ زيات زيار وباسو ټولنې ته په مناسبه بيه او ښه کيفيت د ټولنې د اړتيا وړ اسانتياوې وړاندې کړو، همدا خپله يوه نسبي قرباني ده او که موږ خپل هر څه قرباني کړو، په راتلونکي کې به مو هر څه له لاسه ورکړي وي او هېڅ به نه لرو چې ټولنې ته يې وړاندې کړو. او بل دا چې موږ خودخلکو مرستو ودان کړي يوو زما خو اوس له وړيا ورکولو او مرستو نه دومره کرکه ده چې دغه مرستې د هېواد د ودانۍ اصلي لامل بولم وګوره روسانو او امريکايانو زموږ سره مرسته کوله او د نورې نړۍ هېوادونه هم تل مرستې کوي او راروانې دي. دا چې ټول مرستې کوي پوښتنه دا ده چې زموږ هېوادوال ولې وژل کيږي او هېواد مو ولې ورانيږي.

لېوال د سينګاپور، د مخابراتي وسيلو په نندراتون کې

له طالبانو سره خو دې هم څه ناڅه منډې ووهلې، په افغانستان کي ستاسو کار تر کومه بريده ګټور و او دی؟

لکه څنګه چې تاسو ټولو ته څرګنده ده چې زموږ ګران هېواد وران ويجاړ دی، هرڅه وران شوي دي، موږ تل غواړو چې د هېواد په ابادۍ کې له خپلو نورو هېوادوالو سره اوږه پر اوږه خپله ونډه ولرو، کمپيوټر چې د هېواد په ابادۍ کې څه مرسته کولای شي له هغې مو چارواکي خبر کړي او تر خپله وسه مو هڅه کړې چې هغوی ته داسې مشوره ورکړو چې د هېواد په ګټه وي، اوس د هېواد په زيات شمېرادارو کې زموږ پروګرامونه کارېږي.

کمپيوټر، برېښناليك يا ايمېل او انټرنټ زموږ له وران هېواد سره ډېره مرسته کولای شي، خو دا هله چې د کارولو لپاره يې کارکوونکي وروزل شي، او هغوی ته دنده وروسپارل شي. پر 1997 م کال موږ د مخابراتو وزارت ته يوه پروژه وړاندې کړه چې د هېواد لوی ښارونه د برېښناليك د شبکې په واسطه له نړۍ سره وتړو، تر څلوروکلونو خبرواترو وروسته د مخابراتو وزارت زموږ پروژه د وزيرانو شورا ته واستوله او په هغه شورا کې ځينو چارواکو هغه ناروا وګڼله. همدارنګه موږ غوښتل چې هېواد ته د انټرنټ له لارې ټيليفون راولو، په دغه کار کې هم موږ ته اجازه رانه کړای شوه.

دغه راز موږ په کابل کې خپل دفتر جوړ کړ، خو بيا به هم ډېر زيات کسان پېښور ته راتلل، نور خو پرېږده، کمپيوټرونه به يې په پېښور کې زموږ له دفتر څخه اخيستل؛ بل دا چې په کابل کې له خپل دفترسره زموږ د اړيکو ټينګولو ستونزې وې، همدارنګه چارواکو زموږ پروژې ونه منلې، له همدې کبله موږ د هغه دفتر ساتل غوره ونه ګڼل او بند موکړ. موږ په دغه چلند ډېر خپه يوو، له هېوادوالو او چارواکو نه دا هيله کوو چې په هېواد کې دننه کاروبار ته د ودې ورکولو لپاره له هغو شخصي ادارو سره چې په هېواد کې کار کوي همکاري وکړي.

سره له دې چې اکثره پښتانه ستاسوکار ته په درنه سترګه ګوري او په غیاب کې مو ډېره ستاینه کوي، خو ځینې کسان وایي " یاره لېوال صیب ټول شیان په خپل نامه پورې تړي، تر ده وړاندې هم ډېرو خلکو پروګرامونه جوړکړي خو دومره شهرت خوښي نه دي" تاسو په دې باب څه وایئ؟

لومړی خو دا چې د ځینو نورو په شان موږ هم څه ډېره غټه توره نه ده کړې، زه په ډېره خواشینۍ سره دا وایم زموږ کارونه چې زموږ ولس ته ستر برېښي، په دې هم زه خپه یم، ځکه ولې دوی ته دا واړه کارونه دومره ستر دي، خلك له ستورو سره خبرې کوي، موږ لا په ځمکه سره نه جوړېږو، یو بل نه شو زغملی، روا او ناروا مو لانه دي پېژندلي.

ما د خپل ځان ستاینه نه ده کړې، خو یو څه به مې کړې وي چې خلك مې پېژني، په کتوه کې که څه نه وي په ځمځۍ کې څه نه راپورته کېږي! دومره ستونزمن کار چې زه کوم که نور ترې خبر شي نو بیا به پوه شي چې دا هر څه په وړیا ډول نه رامنځته کېږي، همدې مینې او زیات کار زه یو ځای او بل ځای ښه او بد یاد کړی یم. په حقیقت کې زما د شهرت وسیله زما خپل کار دی او بس، خوشال بابا څه ښه فرمایي:

عشقه تــه تر اورنګزېب پاچا بهتریې
چې خـــوشال دې مشهور کړ په عالم

د لېوال نندارځی کې د نندارچیانو ګڼه ګونه چې د پښتو پروګرام په لید و خوشي څرګندوي.

تر ما د مخه چې چا څومره کار کړی هغه به د هغو په نامه پورې تړلی وي. څوك د چا کار نه هېرولی او نه غلا کولای شي. زه ټولو هغو کسانو ته چې تر مایې د مخه کار کړی هم په درنه سترګه ګورم او اوس چې څوك کار کوي هغو ته هم په درنه سترګه ګورم او هیله لرم چې نور به ترما ډېر څه وکړي. خو ما او نورو کې توپیر دا دی: زه چې څه کوم هغه په رښتینولۍ، مینه او بیا بیا هڅه کوم او کوم ملګري چې ګیله من دي د هغوی مثال د هغو زرکو دی چې سر په واورو ومندي او وایي چې زه نړۍ نه وینم نو نړۍ ما هم نهویني، له ګیلو نه څه نه جوړېږي، ما مخکې تاسو ته وویل چې نور د څه کار تر سره کول په کار دي هغه باید وکړو.

او بله دا چې که دغو ګیله منو څه کړي وي او په هغو یې موږ او ولس نه یو خبرکړي، نو زه دوی بخیلان بولم چې یوازې د ځان لپاره یې کار کړی دی. خو زه د ځان لپاره نه، بلکې د ټولنې لپاره کار کوم.

یو بل انتقاد چې پر تاسو کېږي البته د پردې تر شا. " هغه دا دی: ځینې کسان وایي چې د لېوال صیب تجارتي اخلاق یا چلند د هغه پر فرهنګي هغو ډېر زورور ښکاري." ما نا دا چې لېوال له اره یو ګټیالی شخص دی نه فرهنګیالی، تاسو په دې باب څه وایئ؟

شاغلی باختر امینزي، شاغلي لېوال ته ستاینلیك ورکوي

ځینې کسان منفي نظر لري، د هرڅیز د منفي اړخونو څېړنه یې خوښه وي، له خبرې خبره پیداکوي، ځینې کسان چې په اصطلاح د فرهنګپالنې لاپې شاپې وهي، را دې شي او خپل کړی کار دې له موږ سره د انصاف له مخې پرتله کړي. موږ لاپې نه وهو خو کار کوو،د فرهنګپالنې او ګټنې خبره موږ په دې ډول ارزوو چې کار کول خپله د فرهنګپالنې په مانا دی، او بل دا چې موږ کوم کار کوو هغه ته د ټولنې اړتیاوې، د اړتیاوو د پوره کولو او داسانتیاوو په رامنځته کولو سره د مشکلاتو له منځه وړل غواړو.

موږ تخنیکپوهنه مجله خپروو؛ په کتابي او کمپوټري ډول دپښتو زده کړې مواد برابروو، همدارنګه پښتو ته مو د چاپي چارو ډېرې اسانتیاوې برابرې کړي او بــــرابــــروو یـــې. زمـــوږ پروګرامونو چې پښتو ته د چاپ او خپرونــې کــومې استانتیاوې اوس برابرې کړي او د نن اکثره معتبره پښتو خپرونې ترې ګټه اخلي ایا دا فرهنګپالنـــه او د فـــرهنګي بهیر د ودې ګړندي کول نه دي؟ که ځینې خلك داسې فکر کوي چې خپل ټول وسایل په څو ورځو کې پر فرهنګ ولګوو نو بیا به فرهنګپال شم نه ګټیالی، نو دا خو ځکه امکان نه لري چې هر څه به همدلته سقوط شي. بیا هم زه قضاوت درنو لوستونکو ته پرېږدم.

دا نیوکې چې ما یې یادونه وکړه دا خو به غالباً ترتاسو نه وې رارسېدلې خو اوس دا راته ووایه چې د پښتنو او نا پښتنو له خوا د دومره زیاتو خدمتونو او هڅو له امله کله ستایل شوی هم یې او که نه؟

زه پر خپله مسلمانۍ، پښتو، پښتونولۍ او د خپلو خلکو پر کارنامو ویاړم چې تل یې د نړۍ توله برابره ساتلې ده، تاریخ لیکلي چې سکندر له یونان نه راپاڅېده، چنګېز له منګولیا را ولاړ شو، انګرېز له لندنه راپاڅېده او بیا لنډ روس ته ګوره چې:

لاتــراوســه یې ماغزه پـه قرار نه دي
چاچې ما سره وهلی سر په څنګ دی

دوی ټولو غوښتل چې د نړۍ انډول خراب کړي او پر کمزورو هېوادونو خېټه واچوي همدا زموږ باتوران وو چې مات یې کړل او د کش شوي ربړ په شان بېرته پر خپل خپل ځای کېناستل، نو یون صیب! ته دا وایه چې د چا به زړه نه غواړي چې د داسې یوې غیرتي او مېړنۍ ټولــــــنې خـــــواخـــــوږی او خدمتګار نه وي. سره له دې چې زموږ هېوادوال له ډېرو ستونزو څخه سترې او ستومانه دي، بیا هم زه له دوی څخه ډېر زیات خوښ یم، ماته یې ډېر څه راکړي او راکوي یې، ډېر مې ستایي او زه له ټولو څخه د زړه له کومې مننه کوم. زمــا یــو ارمــان دی چې زه دوی ټول سوکاله او خوشحاله ووینم. دوی چې خوشحاله وي نو موږ به خوشحاله یوو. موږ تــه د هــېــواد پــوهنتون، او داسې نورو غیردولتي ادارو او اشخاصو ډېر ستاینلیکونه رالېږلي چګې د قدر وړ دي، د هېوادوالو ټولو خپرونوز موږ سره ډېره همکاري کړې او کوي یې چې د منني وړ دي.

د پېښور پوهنتون مرستیال شاغلی ډاکټر قاسم جان، ښاغلي لېوال ته د 1999 کال د کمپیوټر ننداړتون ځانګړې جایزه ورکوي

د ناپښتنو په حساب په غټو کمپنیو کې د مایکروسافټ کمپنۍ، د اډوب کمپنۍ، د ملګروملتو د معیارونو ادارې (ای اس او)، یوني کوډ او داسې نورو ادارو زموږ کارونه ستایلي. همدارنګه په ګاونډیو هېوادو کې د پاکستان ساینس فاونډېشن موږ ته پګر 1999 کال جایزه راکړه، پر انټرنټ ډېرو هېوادوالو او بهرنیانو زموږ ستاینه کړې چې د ایران ټایم ویبپاڼه هم په کې شامله د ه.

زه خو چې کله تاسو ګورم هر وخت د کمپیوټر مخې ته ناست یې هغه د چا خبره "نږدې دی چې په کپیوټر کې ننووزې" دا راته ووایه چې په شپه او ورځ کې څو ساعته کار کوې؟

زه د کال ټولې ورځې کار کوم، له خوب نه پرته ټول ساعتونه د خپل کار، خپل ژوند او د هېواد د ډېرو ستونزو د حل په لټه کې یم. زما د بریالیتوب راز هم دا ډېر کار او زغم دی چې د ناپیلون دغه نکل یې ډېر ښه تمثیلوي: د ناپیلون د شان او شوکت په زمانه کې دده د ماشومتوب د وخت یوملګري چې پر ده باندې په ورکوټوالي کې زورور و په ډېره حیرانتیا له ده څخه پوښتنه وکړه چې زه خو تا پېژنم چې نه زما په شان زورور او نه له ما نه هوښیار وې، خو نن دې نه پرېږدم چې دا راز راته ونه وایې چې څنګه ناپیلون شوې؟ وایي چې ناپیلون ورته وویل: پرېږده دا ستا د وس کار نه دی! له ډېر ټینګار نه وروسته ناپیلون وویل چې خوله پرانیزه، خپله ګوته یې د هغه په خوله کې ورکړه او هغه ته یې وویل چې خپله ګوته د ده په خوله کې کېږدي، بیا یې غږ وکړ چې په غاښ یې کړه،ناپیلون د ملګري او ملګري دهغه پرګوتې باندې زور راوړ، خو له څو شېبو وروسته یې ملګري وویل، پرېږده، پرېږده! د ناپیلون ګوته یې پرېښوه، خو ناپیلون لاهغه شان ګوته نیولې وه او نور زور یې ورکاوه، کله چې هغه ډېرې چغې ووهلې نو یې پرېښود، ورته یې وویل چې پوه شوې؟ ویې نه!

ورته یې وویل چې زما ګوتې هم ستا د ګوتې په شان درد کاوه، خو تا څو شېبو درد ته غاړه کېنښوه او زما ګوته دې پرېښوده، دغه زما د بریالیتوب راز دی.

وایي:

بې زحمته راحت نه شته زمـا وروره
که راحت غواړې زحمت درلره بویه

دومره ذهني بوختیا دې روغتیا ته زیان نه رسوي؟

زما په اند روغتیا هله خرابېږي، چې کله انسان قناعت ونه کړي، د خدای پاك پر ورکړل شویو نعمتونو چې ژوند، روغه ستړه، شتمني او نور وسایل دي قناعت ونه کړي، نېستۍ، رنځورۍ او ربړو ته یې له صبر سره سره د هغو د ښه کولو په لار کې همت او غیرت ونه کړي، نو بیا ناروغ خو پرېږده روغه ستړه هم ناروغه شي، او بل دا چې خدای پاك(ج) انسان د ښېګڼې او عباداتو لپاره پیدا کړی دی، نو هر څوك چې قانع او هڅاند وي هومره د هغه روغتیا هم ښه وي. زه چې کله کار ونه کړم نو بیا ورو ورو راته احساسېږي چې د لټۍ خوا ته روان یم او دردونو ته مې خیال شي.

څومره کسان دې تر اوسه پورې روزلي او په راتلونکي کې د کوم روزنیز مرکز د جوړولو نیت لرې اوکه نه ؟ او که لرې یې دا به څنګه او چېرته وي ؟

زه خپله پر زده کړه، ښېړنه او جوړونه دومره بوخت یم چې ځان د ښوولو جوګه نه بولم، که ژوند و او خدای پاکΨ راسره مل و او د هېواد پوهنتونونو د کمپیوټر د زده کړې په څانګه کې څه ګامونه پورته کړل، او چارواکو راسره همکاري وکړه نو په هېواد کې به د کمپیوټر د پروګرامونو دجوړولو یوه داسې اداره جوړوم چې نه یوازې د هېواد کمپیوټري ستونزې حل کړي، بلکې له نورې نړۍ سره مرسته او کاروبار هم وکړو.

خو په بنسټیز ډول زه دې څلورو کارونو ته د سوداګریزې بڼې ورکولو کلك مخالف یم: لومړی مذهب، دویم مشرتوب او حکومت، درېیم زده کړه او څلورم روغتیاپالنه او رنځپوهنه. باید ټولنه او حکومت دغو څلورو مسلکوالو ته د ژوند ټولې اسانتیاوې برابرې کړي، چې دوی د خپلې خېټې او کورنۍ د خړوب لپاره د نورو ژوند ته خطر نه شي.

که څه هم موږ د روزنې مرکز نه لرو خو چې څوك هم زموږ پروګرامونه زده کوي هغوی ته یې په خپل دفتر کې وړیا ورښیو او تر اوسه موږ په دغه طریقه په لسګونو کسان روزلي چې اوس په دولتي او غیردولتي ادارو کې کار کوي.

اوس پر کومو نوښتګرو هڅو بوخت یې یا نې کوم نوي پروګرامونه دې تر لاس لاندې دي؟

اوس پردې لګیا یم چې کمپیوټر څنګه کره او سمه پښتو ولیکي، نود دې لپاره پښتو کمپیوټري قاموس جوړول په کاردي،دا قاموس اوس زموږ تر کار لاندې دي، ددغه قاموس د جوړونې طریقه داده چې موږ اوس ټول پښتو قاموسونه چې تراوسه په پښتو کې شته هغه کمپیوټر ته وراچوو او بیا هغه د پښتنو د شپږو غټو لهجو په پښتو پوهانو ګورو چې د هغه کره پښتو ټکي په صحي املا کمپیوټري قاموس کې ځای پر ځای شي. همدارنګه لاندې کارونو باندې کار کوم:

دکمپیوټر په واسطه پښتو لوستل، دلوست کمپیوټري پروګرام؛ پښتو سکېن کول یا لیکل شوي متن له ټایپ کولو څخه پرته کمپیوټر ته ورل؛ پښتو ویبپاڼې جوړول؛ د ټولو پښتو پروګرامونو ترمنځ د لیکل شوي متن وړل او راوړل؛ په جاوا کې پښتو لیکل؛ په یونیکس کې پښتو لیکل او لوستل؛ همدارنګه د یودوه کتابونو پر لیکلو او دکمپیوټري اصطلاحاتو پر ډیکشنرۍ اخته یم .

څو ځله دې لیکوالو ته په ډېر ټینګار سره ویلي چې کمپیوټر زده کړي، داد وخت غوښتنه ده، ستاسو په نظر که هر پښتون لیکوال کمپیوټر زده کړي، دلیکوال په کارکې به څومره اسانتیاوې راشي او پښتو ژبې ته به یې ګټه څومره وي؟

زما په خیال په دې یوه لسیزه کې کمپیوټر په خاص ډول پښتو کمپیوټر د پښتو اثارو چاپ ته سرعت ورکړ. پخوا به که یو اثر چاپېده نو مخکې تر مخکې به یوه خطاط ته سپارل کېده. میاشتې میاشتې به پرې اوښتې او له ډېرشواخون وروسته به لوستونکوته رسېده، خو اوس په اوونۍ کې د یو څو تازه کتابونو او مجلو د چاپ شاهدان یو. نن سبا د کتابونو دچاپ بازار ګرم دی او د فرهنګي ارزښتونو تر څنګ دغه کتابونه لیکوالو ته اقتصادي ارزښت هم لري، مانا دا چې په یوه ژبه کې څومره ډېر اثارخپاره شي دومره لوستونکي هم پیداکوي.

ښاغلی لېوال د کاناډا ، ونکوور ښارد ویکټوریا په جزیره کې

هرې ژبې چې ډېر لوستونکي پیدا کړل داسې یې وبوله چې دغه ژبه د اوج خواته روانه ده. همدارنګه د ژبې پرمختیا د لیکوال لپاره اقتصادي پرمختیا ده، ښه لیکنه ښه اقتصادي ګټه هم لاس ته راوړای شي، همدارنګه د لیکنو اقتصادي بازار چې څومره ګرم وي هومره د لیکنو معنوي ځلا هم لوړېږي، او دغه شان یو شهکار بل ته لار پرانیزي، یوه ژبه او د هغې ژبې ادب په همدې ډول افاقي حیثیت پیداکوي.

که پښتو ژبه له دوولسیزو مخکې وختونو سره پرتله کړو یو کیفي بدلون په کې راغلی دی، دا بدلون که له یوې خوا د لیکوالو په هنري او تخلیقي لوړتیا پورې تړو، له بله پلوه د کمپیوټر او چاپ له تخنیکي اسانتیاوو څخه هم انکار نه شو کولای، په عاجزۍ به درته ووایم چې د کمپیوټر په برخه کې همدا زموږ پښتو پروګرامونو او هلو ځلو ډېر داسې کسان دې ته هڅولي چې کتابونه لیکل ورته اسان کار ښکاري او بل دا سې کسان مو روزلي چې د پښتو لیکنو په کمپوزولو کې ډېرماهر دي. زموږ له کمپوزرانو څخه نن یو شمېر لیکوال دي چې د قلم زور یې د کمپیوټر په ملګرتیا ورته ډېرې دروازې پرانیستي او نن سبا یو کس او یو کمپیوټر پوره یوه مجله چې پخوا په کې دلسګونو کسانو اړتیاوه په یوازې ځان راوباسي.

له تخنیکي اوطباعتي پلوه اوس پښتو ژبه د نړۍ له نورو یادو ژبو سګره سیالي کولای شي؟

په تخنیکي چارو کې اوس پښتو له انګرېزۍ سره خوا په خوا تللای شي، ځکه چې اوس په امریکا کې هم خلك د انګرېزي لیکنو لپار ه دغه وینډوز95، وینډوز 98 ، وینډوز 2 زره او د وینډوز پروګرامونه کاروي اودلته هم کارېږي. همدارنګه په طباعت او طراحۍ کې "کورلډرا" په ټوله نړۍ کې کارول کېږي چې اوس پښتو هم د انګرېزي په څېر په کې کارېدی شي، زموږ پښتو شوي پروګرامونه نن سبا د دولتي او شخصي ادارو او عامو هېوادوالو هره کمپیوټري اړتیا پوره کوي اوهغوی ترې کار اخیستلای شي.

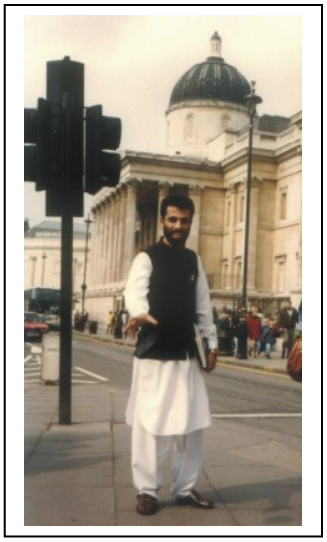

نباغلی لېوال په لندن کې
د لندن ګالري مخې ته

لکه څنګه چې ماته معلومه ده تاسې بهر ته ډېر ځله تللي یاست او بیا هم تللای شئ او هم هلته د پاتې کېدو امکانات درته ډېر زیات دي، ولې مو دا ځای غوره کړی دی؟

دلته زما د پاتې کېدو اصلي وجه دا ده چې د درېیمې نړۍ خلکو او په ځانګړې ډول زموږ له هېوادوالو سره دا مفکوره ده چې موږ د پرمختللو هېوادونو د اوسېدونکو په څېر کار نه شو کولای، د هغو په شان وسیلې زموږ سره نه شته، خو له کومې ورځې چې زه پر ښو او بدو پوهېدلی یم، د دوی له دغې مفکورې څخه خپه یم او په دې هڅه کې یم چې هغه کارونه وکړم چې دوی یې ناشوني بولي. نو د کمپیوټر پروګرامونه پښتو ته اړول هم ددغې لړۍ یوه کړۍ ده. که موږ کار وکړو له هغو خلکو څخه موږ ډېر تکړه او غښتلي یو، په دې کې شك نه شته چې ډېر پرمختللي هېوادونه ښې زرخېزه ځمکې او ښه اقلیم لري چې دوی په خپته ماړه ساتي

او د نورو اسانتیاوود برابرولو لپاره هڅې کوي. زموږ هېواد هم یو ښه زراعتي هېواد دی، خو که موږ د نورو د ملامتولو پرځای متې راونغښتې او د جګړو، تربګنیو پر ځای مو کار وکړ، او د یو بل د پرځولو پرځای مو له یو بل سره مرسته وکړه، نو د نورې نړۍ په څېر که موږ کار وکړو له هغو خلکو څخه موږ ډېر تکړه او غښتلي یو، تردوی به ډېر پرمختګ وکړو، او ټول به خوشحاله او سوکاله شو.

تاسو د یو افغان کمپیوټر پوه په توګه د تخنیکي پرمختګونو له پلوه د پښتو ژبې او پښتنو راتلونکې څنګه ارزوئ؟

پښتو ژبه به هله د نړۍ له نورو ژبو سره سیالي کوي چې پښتانه سیالۍ ته چمتو او له دغو ستونزو څخه فارغ شي چې اوس زموږ په هېواد کې رواني دي. پښتو تر هغه پرمختګ نه شي کولای چې پښتانه مخکې شوي نه وي، پښتانه او پښتو باید یو شان پرمختګ وکړي، اوس ربړه دا ده چې ځینو پښتنو دومره پرمختګ وکړ چې له پښتو څخه ووتل اوپه ځینو خپرونو کې پښتو دومره پرمختګ وکړ چې پښتانه پرې نه پوهېږي.

خو بیا هم اوس پښتو کال پر کال د پرمختللو ژبو پړاو ته ځان نږدې کوي، خو پښتنو ته د پښتو لیکنو پر کیفیت ډېرټینګار په کار دی، په پښتو کې علمي او مذهبي لیکنې ډېرول او ښه کول د وخت اړتیا ده، مطلب دا چې پښتو د حکومت، سوداګرۍ او د علم ژبه کول په کار دي. پښتو اوس یوازې زموږ د پښتو ادب غیرتمندو په خپلو بېشانه خواریو راټینګه کړې ده، نورو تخنیکي او علمي کارونو په کې چندانې پرمختګ نه دی کړی.

د پښتو ژبې د پرمختګ لپاره د تخنیکي چارو د ماهرینو او لیکوالو ګډو هڅو اوهلو ځلو ته اړتیا شته او که نه؟

وایي چې (کوم کار په سلا وي هغه بې بلا وي)، د ژوند په هر یو ډګر کې ګډ کار ته اړتیا شته، په ګډه کارکولو کې برکت وي، په ګډ کار کې زده کړه هم کېږي، وخت هم نه ضایع کېږي او سرچینې هم نه خرابېږي. زه خو چې هګر وړوکی او لوی کار کوم، په هغه کې لومړی له هغه چا څخه مشوره اخلم چې په هغه کې ډېره ښه پوهه لري او بیا له هغو کسانو سره خپله مفکوره شریکوم چې څه پروګرام ورته جوړوم یا څه کار ورته کوم.

د مثال په ډول کمپیوټر ته د پښتو تورو اچولو نه مخکې ما له هر پښتو پوه او لیکوال سره مشوره کړې. همدارنګه اوس موږ د ماشومانو لپاره د پښتو زده کړې یو پروګرام جوړوو چې پګر یو یو ټکې یې ما له پوهانو څخه مشوره اخیستې او بیا مې کار کړی چې یو پړاو یې جوړ شي پر خپلو ماشومانو یې په بشپړ ډول څو څو ځله ازمویم.

خدای پاك دی هغه ورځ راولي چې زموږ چاراکي هم دغه چلند خپل کړي او کله چې یو کار کوي، په هغه کې د خپل ولس له پوهانو او بیا خپله له ولس څخه مشوره وغواړي او هر کار په خپل سر و نه کړي، که نه نو د دوی وړه تېروتنه به د ملیونونوګړو ژوند ته ګواښ وي، او دوی به خپله هم په کې راګیر وي.

هیله لرم یوه لویه او کوچنۍ هیله دې هم بیان کړې؟!

زما هیله او غوښتنه له خپلو هېوادوالو او د درېیمې نړۍ له خلکو نه دا ده چې دا مفکوره له خپلو مغزو نه وباسي چې موږ له چانه کم یو، او د بل چا په شان کارونه نه شو کولای، زه وینم چې دوی له نورو څخه ډېر تکړه دي خو که لږ زیار وباسي، نو ډېر بری به ترلاسه کړي، زه دوی ته دا هم په ډاګه وایم چې استعمارګرله ښېلابېلو لاګرو هڅه کوي چې تاسې داسې وپوهوي چې ګواکې تاسې څه نه شئ کولای!

له خپلو سیاسي ورونړو څخه په ځانګړې ډول د خدای(ج) لپاره هیله کوم چې کله قدرت ته ورسېږي، له ټولواکۍ څخه دې لاس واخلي، نن سباپه نړۍ کې هر یو مسلك ډېر زیات اختصاصي شوی او هر سړی هر څه نه شي کولای، پګرخپلو خلکو دې اعتماد وکړي، څه دې خپله وکړي او څه دې نورو ته پرېږدي، او چې کوم کار خپله نه شي کولی هغه دې ضرور نورو ته پرېږدي. دولتي انحصارات دې پایته ورسوي، خپلو خلکو ته دې پر بهرنیو کمپنیو ترجیح ورکړي، حکومت او سیاست دې یوازې لارښوونې، څارنې یا کنټرول او ساتنې ته متوجه کړي.

د صنعت، سوداګرۍ، تجارت او نورو اسانتیاوو برابرول دې دې خلکو ته پرېږدي، او د حکومت د چلښت له پاره دې مالیه زیاته کړي، حکومت دې خپله تجارت نه کوي، څوك یې چې ښه او بد مخالفت کوي، هغه دې نه ځوروي، هر مخالف دښمن نه وي، نو هله به دوی او نورو هېوادوالو ته په هېواد کې د سولییز ژوند لار برابره شي. خدای دې هغه ورځ راولي چې ټول هېوادوال د ورونړو په شان یوله بل سره "تېر په هېر" معامله کړي او په راتلونکې کې ټول د نېکو کارونو ژمنه وکړي، زما هیله همدا ده.